

ภูมิหลังพระदेรีแต่ละรูป

3.1 วรรณะของพระเดรี

พุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางความเจริญรุ่งเรืองของศาสนาพราหมณ์ อิทธิพลความเชื่อและความคิดของประชาชนก็เป็นไปตามที่หลักศาสนากำหนดเอาไว้ จะเห็นได้ว่าสังคมอินเดียในสมัยก่อนพุทธกาลนั้น ยึดถือระบบชนชั้นวรรณะ การแบ่งสังคมออกเป็นวรรณะสี่สืบเนื่องมาจากความแตกต่างเรื่องสีผิวระหว่างชาวอารยัน ซึ่งมีผิวขาวที่เข้ามาอยู่ในอินเดียกับชาวพื้นเมืองที่อยู่อาศัยดั้งเดิมคือ พวกทราวิท ซึ่งมีผิวดำ พวกอารยันต้องการที่จะรักษาความบริสุทธิ์ของเผ่าพันธุ์ของตนที่มีความรู้ความคิด สติปัญญาดีกว่าพวกชาวพื้นเมือง จึงมีการแบ่งชนชั้นอันสืบเนื่องมาจากการประกอบอาชีพและฐานะทางสังคมเป็น 4 วรรณะคือ กษัตริย์ นราหมณ์ แพศย์ และศูทร วรรณะแรกถึงวรรณะที่สามเป็นพวกอารยัน ส่วนวรรณะที่ 4 คือวรรณะศูทรเป็นชนชาวพื้นเมือง¹

ในแต่ละวรรณะที่กล่าวมานี้ได้กำหนดให้แต่ละวรรณะมีหน้าที่ของตนโดยเฉพาะคือ²

1. กษัตริย์ มีหน้าที่เป็นนักรบหรือปกครองบ้านเมือง
2. พราหมณ์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนและทำพิธีกรรมต่าง ๆ
3. แพศย์ คือพวกพ่อค้า มีหน้าที่ค้าขาย และทำเกษตรกรรม
4. ศูทร คือพวกชนชั้นกรรมกรหรือพวกชนชั้นกรรมาชีพ มีหน้าที่ขายแรงงานเป็นผู้ใช้ของพวก กษัตริย์ พราหมณ์ หรือแพศย์ ถือเป็นชนชั้นต่ำของสังคมอินเดีย

---

¹ T. W. Rhys Davids, Buddhist India (Delhi: Motilal Banarsidass, 1971), pp. 52 - 56.

² A. L. Basham, The Wonder That Was India 3rd ed. (London: Sidgwick and Jackson, 1961), pp. 137 - 144.

พุทธศาสนาให้ความเสมอภาคแก่บุคคลทั้ง 4 วรรณะ พุทธศาสนาถือว่าบุคคลทั้ง 4 วรรณะ
ไม่ว่าวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ หรือศูทรที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้ศึกษาธรรมวินัยของพระ
พุทธเจ้าแล้วย่อมละชื่อและโคตรตระกูลเดิมเข้ามาเป็นสมณะสืบเชื้อสายพระศากยบุตรและสามารถเรียน
รู้ธรรมวินัยได้เหมือนกันหมดเช่นเดียวกับแม่น้ำใหญ่ ๆ ในอินเดียคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวตี สรภู
และมही ไหลมารวมกันที่มหาสมุทรแล้ว ย่อมละชื่อเดิมทั้งหมดแล้วเรียกชื่อใหม่ว่า มหาสมุทรตั้งที่พระ
พุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายในปาติโมกข์ปฐมชั้นอะระ³ และในอุโบสถสูตร ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนแม่น้ำใหญ่บางสายคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวตี
สรภู มही ไหลถึงมหาสมุทรแล้วย่อมละนามและโคตรเดิมเสีย ถึงซึ่งการนับว่ามหาสมุทร
ที่เดียว วรรณะ 4 เหล่านี้คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ก็เหมือนกันออกจากเรือน
บวชเป็นบรรพชิตในธรรมวินัยที่ทถาคตประกาศแล้ว ย่อมละชื่อตระกูลเดิมเสียทั้งสิ้น ถึงซึ่ง
อันนับว่าสมณะเชื้อสายพระสมณศากยบุตรที่เดียว⁴

ในเถรภาพทาน พระสารีบุตร เมื่อจะประกาศความเสมอภาคของภิกษุทั้งหลาย ก็กล่าวตั้งที่
พระพุทเจ้าสั่งสอนดังนี้

แม่น้ำสินธุ แม่น้ำสรัสวตี แม่น้ำจันทกาคา แม่น้ำคงคา แม่น้ำยมุนา แม่น้ำสรภู
และแม่น้ำมही เมื่อแม่น้ำเหล่านี้ไหลมาสาครย่อมรับไว้ทั้งหมด แม่น้ำเหล่านี้ย่อมละชื่อ
เดิม ย่อมปรากฏเป็นสาครนั้นเองฉันใด วรรณะทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์
ศูทร ก็ฉันนั้น บุคคลเมื่อเข้ามาบวชในสำนักของพระองค์ ย่อมละชื่อเดิมทั้งหมด ปรากฏ
เป็นบุตรของพระพุทเจ้าเปรียบเหมือนดวงจันทร์อันปราศจากมลทินโคจรอยู่ในอากาศ

³ วินย. จล. 7/142/238-239.

⁴ ชุ. อ. 25/45/187-188.

เสขยถาปี ภิกขเว ยา กาจิ มหานทีโย. เสขยถีหิ คงฺคา ยมฺนา
อจิรวตี สรภู มही, คา มหาสมุทฺหิ ปตุคา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ,
"มหาสมุทฺโท" เตว สงฺขยํ คจฺจนฺติ, เอวเมวโช ภิกขเว จตฺตารโमे วณฺณา
ชตฺติยา นุราหฺมณา เวสฺสา สุตฺทา, เต ทถาคตฺตปเวทิตฺเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา
อนาคารียํ ปพฺเพชิตฺวา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, "สมฺณา สกฺยปฺตฺติยา" เตว
สงฺขยํ คจฺจนฺติ.

ย่อมรุ่งเรืองกว่าหมู่ดวงดาวดวงอื่น ๆ⁵

เมื่อพุทธศาสนาปฏิเสธร่องระบบชนชั้นวรรณะอย่างนี้ทุก ๆ คนจึงมีสิทธิ์ที่จะเข้ามาบวชในพุทธศาสนาได้ ไม่ว่าจะเป็นวรรณะ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร หรือแม้กระทั่งจัณฑาล ดังนั้น เห็นได้ว่าพระเถรีที่เข้ามาบวชในพุทธศาสนานี้มีทุกชั้นวรรณะ ตั้งแต่วรรณะกษัตริย์อย่างพระมหา-ปชาบดีโคตมี พระเขมา เป็นต้น จากวรรณะพราหมณ์อย่างพระจันทา พระสกุลา พระสุนทรី เป็นต้น หรือพวกที่มาจากวรรณะต่ำเป็นคนรับใช้อย่างพระปณณิกาลูกคนใช้ของอนาถปิณฑิกเศรษฐี หรือพวกที่เคยเป็นโสเภณีมาก่อนอย่างพระอัมพาลี พระอภยมาตา เป็นต้น พระเถรีเหล่านี้เมื่อเข้ามาบวชในพุทธศาสนาแล้วก็สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุด คือการบรรลุอรหัตผลได้ทั้งสิ้น พระธรรมบาละจาเนกภูมิ-หลังของพระเถรีแต่ละรูปไว้ว่ามาจากวรรณะต่าง ๆ กัน มีทั้งที่มาจากวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทร และบางทีก็ไม่ระบุวรรณะกล่าวแต่เพียงว่าเป็นธิดานางหาสี เป็นธิดาช่างทอง เป็นธิดานาย-หราน และอดีตโสเภณี เป็นต้น พระเถรีมีวรรณะต่าง ๆ กันดังนี้

1. พระเถรีผู้ถือกำเนิดมาจากวรรณะกษัตริย์มี 21 รูปคือ พระมหาปชาบดีโคตมี พระเขมา พระนันทา (อภिरูปนันทา)^{**} พระสุเมธา พระภัททา (ภัททากัจจนา)^{**} พระนันทา (สุนทรินันทา)^{**} พระพระวุฒม์แม่ปิตสูมณา พระติสสา พระอัญญศรชาติสสา พระธีรา พระอัญญศรชาติรา พระสูมณา พระอุตตรา พระสังฆา พระยันทา พระเสลา พระมิตตา พระอัญญศรชาติภิกษุณี พระวิสาชา พระอุปสมาและพระมิตตา^{**}

⁵ ชู. อป. 32/317-320/40.

สินธุ สรสูตี เจว	นทีโย จนุภากิกา
คจฺจดา จ ยมฺมนา เจว	สรภู จ อโถ มเหี
เอตาส์ สนุหมานานัน	สาครโร สมฺปฏิจฺจติ
ชฺหนฺติ ปุริมี นามัน	สาครโรเควฺว ฌายติ
ตเถวิเม จควฺณณา	ปพฺพิตฺวา ตวนฺติเก
ชฺหนฺติ ปุรินัน นามัน	พฺพุชฺชิตฺวาติ ฌายเร
ยถาปิ จฺนุโห วิมโล	คจฺจัน อากาสธาตฺยา
สพฺเพ ตารคเณ โลเก	อากาย อติโรจติ.

^{**} ชื่อในวงเล็บหมายถึงชื่อตามอรรถกถา อ้างถึงครั้งต่อไปอ้างชื่อวงเล็บ

^{**} มิตตา ชื่อซ้ำกัน 2 รูป คนหนึ่งมาจากศากยะสกุล อีกคนหนึ่งเคยเป็นพระสนมของ

2. พระदेรีที่ถือกำเนิดจากวรรณะพราหมณ์มี 16 รูปคือ พระมุตค้ำ พระจันทา พระสกุลา พระจาลา พระอุปจาลา พระสีสุปจาลา พระสุนทรี พระเมตติกา พระอัญญูตราอุตตมา พระภัททกาปิลานี พระนันทุตตรา พระมิตตาคาลี พระคุตตา พระโรหิณี พระสุภาวีกัมวณิกา และพระทันติกา

3. พระเดรีที่ถือกำเนิดมาจากวรรณะแพศย์หรือไวศยะมี 13 รูปคือ พระอุบลวรรณา พระภัททาณูผลา (ภัททาณูผลเส้า) ^{**} พระปฏาจารย์า พระธรรมทินนา พระจิตตา พระอิสิทาสี พระสุยาคา พระสามา พระอุหรี พระอุตตมา พระสุกกา พระอินปมา และพระปณณา

4. พระเดรีที่ถือกำเนิดมาจากวรรณะศูทร วรรณะต่ำอื่น ๆ และไม่กล่าวถึงวรรณะที่แน่นอนมี 21 รูปและกลุ่มพระเดรี 2 กลุ่มคือ พระอภยมาตา พระอัมพาปาลี พระอัทธกาลี พระมุตตา พระกีสาคิคมี่ พระอัญญูตราเดรี พระปณณิกา พระธรรมมา พระอภยา พระโสมา พระโสณา พระสีหา พระวิชยา พระสุภากัมมารชิตา พระจาปา พระอัญญูตรา (พระสุมังคลมาตุ) ^{**} พระอัญญูตราสามา พระอุตตรา พระวาสิฏฐี ^{**} พระวิมลปุปฺผคณิกา พระวัธมมาตา พระปัญจस्ताปฏาจารย์า (พระปัญจสหมัตตา) ^{**} และพระตังสมัตตา

จำนวนพระเดรีที่มาจากวรรณะต่าง ๆ รวมทั้งกลุ่มพระเดรี 2 กลุ่มคือ พระปัญจสหมัตตา และพระตังสมัตตามีดังนี้ พระเดรีที่มาจากวรรณะศูทร วรรณะต่ำอื่น ๆ และที่ไม่ระบุวรรณะมี 21 รูปและกลุ่ม 2 กลุ่ม มีจำนวนมากที่สุด ลำดับรองลงมาเป็นพระเดรีที่มาจากวรรณะกษัตริย์มี 21 รูป ที่มาจากวรรณะพราหมณ์มี 16 รูป ที่มาจากวรรณะแพศย์มี 13 รูป

3.2 สถานภาพทางสังคมของพระเดรี

พระเดรีแต่ละรูปมีสถานภาพทางสังคมก่อนออกบวชแตกต่างกันออกไปดังนี้

- 1) พระเดรี 2 รูป เป็นแม่เหล็กของกษัตริย์คือ พระมหาปชาบดีโคตมี และพระเขมา
- 2) พระเดรี 4 รูป เป็นธิดาของกษัตริย์ คือ พระอภิรูปันหา พระสุเมธา พระขันตา และพระเสลา
- 3) พระเดรี 1 รูป เป็นน้องของกษัตริย์คือ พระวรุณห์มหเชิตสุมนา
- 4) พระเดรี 1 รูป เป็นแม่นมของกษัตริย์คือ พระอัญญูตราภิกษุณี

^{**} มุตตา ชื่อซ้ำกัน 2 รูป คนหนึ่งเป็นธิดาของพราหมณ์ชาวเมืองสาวัตถี อีกคนหนึ่งเป็นธิดาคณยากจนอยู่ในโกศลชนบท

^{**} ป้อในวงเล็บเป็นชื่อตามอรรถกถา อ้างถึงครั้งต่อไปอ้างอิงในวงเล็บ

^{**} อุตตรา ชื่อซ้ำกัน 2 รูป คนหนึ่งเคยเป็นพระสนมพระสิทธัตถะอีกคนหนึ่งไม่ปรากฏในเรื่องวรรณะ สถานภาพทางสังคมและสถานที่เกิด

- 5) พระเดรี 1 รูป เป็นพระมเหสีของพระสิหัตถะคือ พระภัทเทกาจจนา
- 6) พระเดรี 10 รูป เป็นพระสนมของพระสิหัตถะคือ พระคิสา พระอัญญตราทิสสา พระ-
ธิดา พระมิตตา พระวิสาชา พระอุปสมา พระสุมนา พระอุตตรา พระสังฆา และพระอัญญตราธิดา
- 7) พระเดรี 3 รูป เป็นน้องสาวของพระอัครสาวกคือ พระจาลา พระอุปจาลา และพระ-
สีสุปจาลา
- 8) พระเดรี 11 รูป เป็นธิดาของพราหมณ์คือ พระมุตตา พระจันหา พระสกุลา พระสุนทร
พระเมตติกา พระอัญญตราอุตมา พระภัทเทกาปิลานี พระคุตตา พระโรหิณี พระมิตตากาลี และพระ-
สุภาชีวกัมภานิกา
- 9) พระเดรี 2 รูป เป็นเชื้อพระวงศ์จากศากยะสกุลคือ พระสุนทรินันทา และพระมิตตา
- 10) พระเดรี 12 รูป เป็นธิดาของเศรษฐีและคหบดีคือ พระอุบลวรรณา พระปฎาจารย์ พระ-
ธรรมทินนา พระจิตตา พระอิสินาสี พระสุยาดา พระสุมา พระอุเพรี พระปณณา พระสุกกา พระ-
อุตตมา และพระอโนปมา
- 11) พระเดรี 4 รูป เป็นอดีตโสเภณีคือ พระอัธกาลี พระอภยมาตา พระวิมลปุราณคดีกา
และพระอัมพาลี
- 12) พระเดรี 2 รูป เป็นคนยากจนคือ พระกิสาโคตมี และพระสุมังคลมาตุ
- 13) พระเดรี 1 รูป เป็นธิดาของนางทาสีคือ พระปณณิกา
- 14) พระเดรี 3 รูป เป็นธิดาของปุโรหิตคือ พระพันติกา พระโสมา และพระสีหา
- 15) พระเดรี 1 รูป เป็นธิดาของช่างทองคือ พระสุภากัมมารธิดา
- 16) พระเดรี 1 รูป เป็นธิดาของนายพรานคือ พระจาปา
- 17) พระเดรี 2 รูป เป็นนักบวชปริพาชกคือ พระกุณฑลเกสา และพระนันทุตตรา
- 18) กลุ่มพระเดรี 2 กลุ่ม และพระเดรีอีก 10 รูป ไม่มีสถานภาพทางสังคมที่แน่นอนคือ พระ-
ติงสมัตตา พระปัญจสมัตตา พระวาสิฏฐี พระวิษยา พระธรรมา พระวิธมาตา พระโสณา พระ-
อัญญตราสามา พระอภยา พระอัญญตราเดรี พระมุตตา และพระอุตตรา

สถานภาพทางสังคมของพระเดรีที่เข้ามาบวชในนุทธศาสนานั้น แตกต่างกันพระเดรีที่เป็นธิดา
ของเศรษฐีและคหบดีมีจำนวนมากที่สุด 12 รูป รองลงมาเป็นธิดาพราหมณ์ 11 รูป เป็นสนมของพระ-
สิหัตถะ 10 รูป ไม่กำหนดสถานภาพทางสังคม 10 รูป เป็น อดีตโสเภณี 4 รูป เป็นธิดาภคิณี 4
รูป เป็นน้องสาวพระอัครสาวก 3 รูป เป็นธิดापุโรหิต 3 รูป เป็นนักบวชปริพาชก 2 รูป เป็นเชื้อ
พระวงศ์จากศากยะสกุล 2 รูป เป็นธิดาคนยากจนขัดสน 2 รูป เป็นมเหสีของภคิณี 2 รูป เป็นน้อง

กษัตริย์ 1 รูป เป็นมเหสีของพระสิหัตถะ 1 รูป เป็นแม่นมกษัตริย์ 1 รูป เป็นธิดานางหาลี 1 รูป เป็นธิดาข้างทอง 1 รูป เป็นธิดานายพราน 1 รูป และกลุ่มของพระदेरी 2 กลุ่ม

3.3 ชชาติภูมิของพระदेरी

พระदेरीแต่ละรูปมีสถานที่เกิดแตกต่างกันดังนี้

1) พระदेरी 14 รูป เป็นชาวเมืองสาวัตถี แคว้นโกศลคือ พระมุตตา พระวุฒปะเนชิตสูมณา พระสกุล พระกุตตา พระอุบลวรรณา พระอุเทรี พระปฎาจารย์ พระปณฑา พระอุตตมา พระกีสาคิโคมิ พระสูมิงคลมาตุ พระทันติกา พระโสณา และพระธรรมมา

2) พระदेरी 13 รูป เป็นชาวเมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะคือ พระติสสา พระอัญญตราติสสา พระอภิรูปันหา พระธีรา พระอัญญตราธีรา พระวิสาชา พระสุนทรินันหา พระอุปสมา พระสูมณา พระมิตตา (พระสนมพระสิหัตถะ) พระอุตตรา พระสังมา และพระมิตตา (เจ้าหญิงตักกะสกุล)

3) พระदेरी 13 รูป เป็นชาวเมืองราชภัฏห์ แคว้นมคธคือ พระจาลา พระอุปจาลา พระสีสุปจาลา พระเมตติกา พระสุภาวีวักมวณิกา พระธรรมินนา พระภัททาภุชชลเกสา พระจิตตา พระสกุลา พระปณฑิกา พระสุภากัมมารธิตา พระวิษยา และพระโสมา

4) พระदेरी 7 รูป เป็นชาวเมืองเวสาลี แคว้นวัชชีคือ พระขันตา พระโรหิณี พระอัมพาลี พระวิมลปุราณคณิกา พระวาสิฏฐี พระสีหา และพระอัญญตราเดรี

5) พระदेरी 3 รูป เป็นชาวเมืองเทวหะ แคว้นสักกะคือ พระมหาปชาบดีโคตมี พระภัททากัจจนา และพระอัญญตราภิกษุณี

6) พระदेरी 3 รูป เป็นชาวเมืองอุชเชนี แคว้นอวันตีคือ พระอิสิทาสี พระอกษมาตา และพระอกษา

7) พระदेरी 2 รูป เป็นชาวเมืองหาราตสี แคว้นกาสิคือ พระสุนเทรี และพระอัมภณาสี

8) พระदेरी 2 รูป เป็นชาวเมืองโกสัมพี แคว้นวังสะคือ พระสามา และพระอัญญตราสามา

9) พระदेरी 2 รูป เป็นชาวเมืองสาเกต แคว้นโกศลคือ พระสุชาติตา และพระอโนปมา

10) พระदेरी 2 รูป เป็นชาวเมืองสาละ แคว้นมัททะคือ พระภัททาปิลานี และพระเขมา

11) พระदेरी 2 รูป เป็นชาวเมืองกัมมาสัมมนิคม แคว้นกุรุคือ พระนันทุตตรา และพระมิตตาคาลี

12) พระदेरी 2 รูป เป็นชาวโกศลชนบทคือ พระมุตตา และพระอัญญตราอุตตมา

13) พระदेरी 1 รูป เป็นชาวเมืองอาฬวี แคว้นโกศลคือ พระเสลา

- 14) พระเดรี 1 รูป เป็นชาวเมืองภารุกัจจนครคือ พระวัฑฒมาตา
 15) พระเดรี 1 รูป เป็นชาวเมืองมันดาวดีคือ พระสุเมธา
 16) พระเดรี 1 รูป เป็นชาวเมืองวังกหารชนบทคือ พระจาปา
 17) พระเดรี 2 รูป และกลุ่มพระเดรี 2 กลุ่มไม่ปรากฏว่าเป็นชาวเมืองอะไรคือ พระจันทา
 พระอุตรา และกลุ่มพระเดรี 2 กลุ่มคือ พระคิงสัมมตตาและพระปัญจสภมัตตา

พระเดรีที่เป็นชาวเมืองสาวดี แคว้นโกศลมีจำนวนมากที่สุดคือ 14 รูป จำนวนพระเดรีที่เป็นชาวเมืองกบิลพัสดุ์มีลำดับรองลงมาคือ 13 รูป เช่นเดียวกับพระเดรีที่เป็นชาวเมืองราชคฤหิมีจำนวน 13 รูป เป็นชาวเมืองเวสาลี 7 รูป เป็นชาวเมืองเทวหะ 3 รูป เป็นชาวเมืองอุยเชนี 3 รูป เป็นชาวเมืองหาราสี 2 รูป เป็นชาวเมืองโกสัมพี 2 รูป เป็นชาวเมืองสาเกต 2 รูป เป็นชาวเมืองสาละ 2 รูป เป็นชาวโกศลชนบท 2 รูป เป็นชาวกัมมาสรัณนิคม 2 รูป เป็นชาวเมืองอาหิ 1 รูป เป็นชาวเมืองภารุกัจจนคร 1 รูป เป็นชาวเมืองมัทเทวดี 1 รูป เป็นชาววังกหารชนบท 1 รูป และที่ไม่ระบุแน่นอนว่าเป็นชาวเมืองอะไร 2 รูป และกลุ่มพระเดรี 2 กลุ่ม

3.4 มูลเหตุการออกบวชในเพศศาสนาของพระเดรี

การออกบวชในเพศศาสนาของพระเดรีมีลักษณะที่แตกต่างกันกล่าวคือ บางคนออกบวชเพราะเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า บางคนเลื่อมใสในพระธรรม บางคนเลื่อมใสในพระภิกษุ บางคนเลื่อมใสในภิกษุณี บางคนออกบวชเนื่องจากเศร้าสลดใจที่บิดามารดา สามี บุตร ธิดา สิ้นชีวิตมูลเหตุการออกบวชของพระเดรีมีดังนี้

1. พระเดรีออกบวชเพราะเลื่อมใสในพระพุทธเจ้ามี 20 รูปคือ พระอัญญตราภิกษุณี พระกิสสา พระอัญญตราคิสสา พระจีรา พระอัญญตราจีรา พระมิตตา พระภัททากัจจนา พระอุปเสมา พระวิสาขา พระสุมนา พระอุตรา พระธัมมา พระสังฆา พระจิตตา พระเมตติกา พระโสมมา พระมทา-ปชาบดีโคตมี พระสุภากัมมารธิตา พระทันติกา และพระมิตตา*

2. พระเดรีออกบวชเพราะเลื่อมใสในพระธรรมมี 16 รูป และกลุ่มพระเดรี 2 กลุ่มคือ พระวุฒปัณเนชิตสุมนา เลื่อมใสธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระเจ้ามหาโกศล พระอัมมทาลีและพระอภยมาตา เลื่อมใสธรรมที่พระบุตรชายแสดงให้ฟัง พระสุกกา เลื่อมใสธรรมที่พระอรหันต์แสดงให้ฟัง พระอัญญตราอุตตมาและพระสุกกา เลื่อมใสธรรมที่พระธัมมทินนาแสดงให้ฟัง พระสีหา เลื่อมใสธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่สีหาเสนาบตีผู้เป็นลุงของตน พระคิงสัมมตตา พระอุตรา พระอุตตมาและพระปัญจ-สภมัตตา เลื่อมใสธรรมที่พระปฎาจารย์แสดงให้ฟัง พระปฎนิกา เลื่อมใสธรรมที่สีหาบุตร พระมิตตาคาลี

*มิตตาคือชื่อกัน 2 รูป

เลื่อมใสธรรมเชื่อมหาสติปัญญาสูตร พระโรหิณี พระขันตา พระสุขาทา พระวรมมาตาและพระเสลาเลื่อมใสในพระธรรมแต่ยังไม่กล่าวไว้ว่าเรื่องอะไร

3. พระเดรีออกบวชเพราะเลื่อมใสในพระภิกษุหรือพระภิกษุผู้มี 10 รูปคือ พระภิกษาเลื่อมใสในพระภิกษุมมาตาเดรี พระปณณา พระอัญญตรา และพระมุตตาเลื่อมใสในพระมหาปชาบดีโคตมี พระจาลา พระอุปจาลา และพระสีสุปจาลาเลื่อมใสในพระภิกษุผู้เป็นพี่ชายคือ พระสารีบุตร พระวิชชาเลื่อมใสในพระเขมาเดรี พระอัครกาสีเลื่อมใสในพระภิกษุณี พระจันหาเลื่อมใสในพระภิกษุผู้เป็นสานุศิษย์ของพระปฎาจารย์

4. พระเดรีออกบวชเพราะคอบปัญหาฝ่ายแก่พระอัครสาวกมี 2 รูปคือ พระนันทบุตรราชิ่งเคยเป็นสาวกนิครนถ์มาก่อน คอบปัญหาธรรมฝ่ายแก่พระมหาโมคคัลลาน พระภัททกมลเสาส้างเคยเป็นสาวกนิครนถ์มาเหมือนกันคอบปัญหาธรรมฝ่ายแก่พระสารีบุตร หลังจากคอบปัญหาฝ่ายแก่แล้วจึงยอมเข้ามาบวชในนุทธศาสนา

5. พระเดรีออกบวชเพราะเศร้าสลดใจอันเนื่องมาจากสาเหตุต่าง ๆ มี 10 รูปคือ พระอภิรูปันทาทออกบวชเพราะเศร้าสลดใจที่คู้หมั้นตาย พระสามาและพระอัญญตราสามาออกบวชเพราะเศร้าสลดใจที่นางสามาาคิผู้เป็นสหายตาย พระปฎาจารย์ออกบวชเพราะเศร้าสลดใจที่บุตร ธิดา บิดา มารดาตาย พระวาสิฐฐี พระกีสาคิคมมี และพระอุทหรือออกบวชเพราะเศร้าสลดใจที่บุตรธิดาตาย พระอสิทาสีออกบวชเพราะเศร้าสลดใจหลังจากที่แต่งงานแล้ว 3 ครั้ง สามีนุทคนก็ไม่วัก พระเขมาออกบวชเพราะเศร้าสลดใจในรูปที่เป็นนุทเจนิมิต พระวิมลปุราณคณิกาเศร้าสลดใจที่เคยหลงรักพระมหาโมคคัลลาน

6. พระเดรีออกบวชเพราะความเบื่อหน่ายต่อชีวิตมี 8 รูปคือ พระคุดตาเบื่อหน่ายต่อการอยู่ครองเรือน พระอุบลวรรณาและพระอโนปมาเบื่อหน่ายที่กษัตริย์ อามาคย์ เศรษฐี กบคิ เป็นจำนวนมากส่งสาสน์ไปสู้ขอ พระภัททาบิลาณีและพระอัมมทินเบื่อหน่ายต่อทรัพย์สมบัติที่สามีมอบให้ พระสุนทรีเบื่อหน่ายต่อการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

7. พระเดรีออกบวชเพราะสาเหตุอื่น ๆ มี 3 รูปคือ พระจาลาออกบวชเนื่องจากทะเลาะกับอุปกาชิกผู้สามมี เมื่อสามมีออกบวชตัวเองก็ออกบวชด้วย พระโสณาออกบวชเพราะลูก ๆ คู้หมั้นเหยียดหยามหลังจากมอทรัพย์สมบัติให้ลูกจนหมดสิ้น พระสุเทรินันทาทออกบวชเพราะเห็นพวกญาติ ๆ ออกบวชจึงออกบวชตามด้วย ส่วนพระเดรีที่ไม่ระบุถึงสาเหตุของการออกบวชมี 2 รูปคือ พระอัญญตราเดรีและพระมุตตา

พระเครื่องที่ออกขายเพราะเลื่อมใส่ในพระพุทธรูปเจ้ามี 20 รูป พระเครื่องที่เลื่อมใส่ในพระธรรมมี 16 รูป และกลุ่มพระเครื่อง 2 กลุ่ม พระเครื่องออกขายเพราะเลื่อมใส่ในภิกษุหรือภิกษุณีมี 10 รูป พระเครื่องออกขายเพราะเศร้าสลดใจเพราะสาเหตุต่าง ๆ เช่น สู้ญเสียบุคคลที่ตนรักเป็นคัมภีร์ 10 รูป พระเครื่องที่ออกขายเพราะความเบื่อหน่ายชีวิตมี 8 รูป พระเครื่องออกขายเพราะตอบปัญหาท้ายแท่นพระอัครสาวกมี 2 รูป และพระเครื่องออกขายเพราะสาเหตุอื่น ๆ มี 3 รูป และกลุ่มพระเครื่อง 2 กลุ่ม

จากการที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงภูมิหลังของพระเครื่องนั้น กล่าวได้ว่าพระเครื่องที่เข้ามาขายในพุทธศาสนานี้เมื่ออยู่ภาวะพระ นับตั้งแต่ภาวะสูงอย่างวรรณะกษัตริย์ วรรณะพราหมณ์ วรรณะแพศย์ จนถึงวรรณะต่ำคือวรรณะศูทรและชนชั้นต่ำอื่น ๆ ที่ไม่ระบุถึงวรรณะแน่นอน เช่น จิตานางหาวสี จิตานาย-หรรณ จิตาคณยาภจน นวกอดีตโสภณ เป็นต้น จากจำนวนพระเครื่อง 71 รูปและกลุ่มพระเครื่อง 2 กลุ่มดังกล่าวมานี้ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างวรรณะสูงคือ วรรณะกษัตริย์ พราหมณ์ และแพศย์กับวรรณะต่ำคือวรรณะศูทรและชนชั้นต่ำอื่น ๆ ที่ไม่ระบุแน่นอนจะพบว่าพระเครื่องที่เข้ามาขายในพุทธศาสนานี้มาจากวรรณะสูงมากที่สุด สาเหตุของการออกขายของพระเครื่องแต่ละรูปนั้นแตกต่างกัน บางรูปออกขายเพราะความเลื่อมใส่ในพระพุทธรูปเจ้า โดยส่วนมากแล้วเป็นพระเครื่องที่มาจากเมืองกบิลพัสดุ์ พระเครื่องบางรูปออกขายเพราะเลื่อมใส่ในพระธรรม หลังจากที่ได้ฟังแล้วพระเครื่องบางรูปออกขายเพราะเลื่อมใส่ในภิกษุ พระเครื่องบางรูปเลื่อมใส่ในภิกษุณี พระเครื่องบางรูปออกขายเพราะความเศร้าสลดใจที่สูญเสียบุคคลที่ตนรัก เช่น พระปฎาจารย์สุญเสียบิดา มารดา สามี บุตร จิตา เป็นต้น ความเศร้าสลดใจนี้เกิดขึ้นกับพระเครื่องทั้งที่มาจากวรรณะสูงอย่างพระอภิรูปนั้นนาและเกิดขึ้นกับพระเครื่องที่มาจากวรรณะต่ำอย่างพระกัศโลทมิ พระเครื่องบางรูปออกขายเพราะความเบื่อหน่ายต่อชีวิตเพราะเห็นว่าการอยู่ครองเรือนนั้นมีปัญหามากมาย ส่วนเรื่องชาติภูมิของพระเครื่องนั้น พระเครื่องมาจากเมืองใหญ่ ๆ ที่เคยเจริญรุ่งเรืองคือ เมืองสาวัตถีมากที่สุด รองลงมาพระเครื่องมาจากเมืองราชคฤห์ เมืองกบิลพัสดุ์ เมืองเวสาฬหี เป็นต้น พระเครื่องเหล่านี้หลังจากที่ท่านออกขายแล้วประเพณีปฏิบัติธรรมจนกระทั่งได้บรรลุพระอรหัตผล พระเครื่องชิ้นนี้ใหญ่หลายรูปเช่น พระมหาปชาบดีโคตมี พระอุบลวรรณา พระธรรมทินนา พระเขมา พระปฎาจารย์ เป็นต้น ท่านเหล่านี้เป็นกำลังสำคัญในการออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาตั้งจะเก็บได้จากที่พระปฎาจารย์ได้ตั้งใจให้บุคคลต่างๆ เข้ามาขายในพุทธศาสนาไม่น้อยกว่า 500 รูป พระเครื่องชิ้นใหญ่คู่ที่เป็นกำลังสำคัญในการช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนาและได้รับการยกย่องไว้ในตำแหน่งเอกภิกษุคือ เป็นตำแหน่งที่พระพุทธรูปเจ้าประธานให้แก่พระสาวกผู้มีความสามารถเป็นเลิศเฉพาะด้าน ซึ่งมีพระเครื่องที่ได้รับการยกย่องคือ พระมหาปชาบดีโคตมี เดรีเลิศกว่าพระเครื่องรูปอื่น ๆ ในด้านรูปร่างหน้า พระเขมาเดรี

เลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำนี้มีปัญญามาก พระอุบลวรรณาเดรีเลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำนี้มี
 อภินิหารดี พระปฎาจารย์เดรีเลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำทรงวินัย พระธรรมภินนาเดรีเลิศกว่า
 พระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำเป็นธรรมกถึก พระเนันทาเดรี (อภิรูปันหา) เลิศกว่าพระเดรัอื่น ๆ ในถ้ำ
 เป็นผู้ยินดีในถวาน พระโสธมาเดรีเลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำปรารภความเพียร พระสกุลาเดรีเลิศ
 กว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำมีจักขุหิพย์ พระภัททาภูทลเสสาเดรีเลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำตรัสรู้
 ได้เร็วพลัน พระภัททาปิลานีเดรีเลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำเป็นผู้ระลึกชาติก่อน ๆ ได้ พระ-
 ภัททาภัจจนาเดรีเลิศกว่าพระเดรัรูปอื่น ๆ ในถ้ำผู้บรรลุภูมิตัวใหญ่ พระกัสาโคตมีเดรีเลิศกว่าพระ-
 เดรัรูปอื่นในถ้ำผู้ทรงจิวรเฝ้าร้านเอง⁶

---

⁶ มหามกุฏราชวิทยาลัย, พระสูตรและอรรถกถาแปล อังคฤทธิกาย เอกกนิบาต -
มุกนิบาต เล่มที่ 1 ภาคที่ 2. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย 2525).